
НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНА СОЦІОЛОГІЯ» для магістрів із спеціальності «Економічна теорія»

Укладачі: доктор економічних наук професор Г.В.Задорожний,
доктор соціологічних наук Л.М.Хижняк

ЦІЛЬОВА НАСТАНОВА:

Магістри в результаті вивчення курсу повинні *знати* :

- еволюцію економічних інститутів суспільства та їх вплив на соціальну стратифікацію, причини зникнення одних і появи інших соціальних груп в соціально-економічному житті;
- роль культурних факторів у розвитку економіки;
- формування соціальних відносин, стереотипів сприйняття та реакції людей на економічні перетворення в суспільстві;
- зміст, структуру, функції, види економічної поведінки суб'єктів; соціальні мотиви поведінки економічних суб'єктів;
- методи і форми соціальної регуляції економічної поведінки суб'єктів, специфіку її соціокультурної детермінації;
- механізми залучення соціальних груп до активного та пасивного зайняття бізнесом;
- основні моделі зайнятості в сучасному світі; поведінку людей на ринку праці, адаптацію та соціальні наслідки втрати роботи; канали, механізми і форми працевлаштування;
- роль відносин власності в детермінації економічної поведінки суб'єктів

уміти:

- аналізувати соціально-економічну структуру суспільства, соціологічну інформацію щодо економічної поведінки суб'єктів, розвитку економічних інститутів;
- дати характеристику основних соціально-економічних груп у сучасному суспільстві, розкрити особливості їх економічної мобільності;

мати навички:

- аналізу соціальних проблем функціонування й розвитку економіки;
- вивчення відношення різних соціальних груп до соціально-економічних перетворень у суспільстві, до різних економічних інститутів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Економічна соціологія»

- Тема 1.* Економічна соціологія: проблеми становлення і розвитку
Тема 2. Економіко-соціологічні ідеї у працях економістів XIX - XX ст.
Тема 3. Соціологічні теорії економіки
Тема 4. Методи збору і аналізу соціологічних даних
Тема 5. Соціально-економічна структура суспільства
Тема 6. Економічна культура
Тема 7. Соціально-економічна свідомість. Економічні інтереси
Тема 8. Соціологія економічної поведінки

Тема 9. Соціально-трудова відносина і господарська мотивація

Тема 10. Соціологія організацій

Тема 11. Соціологія підприємництва

Тема 12. Соціологія споживання

Тема 13. Соціологія зайнятості і ринку праці

Тема 1. Економічна соціологія: проблеми становлення і розвитку

Зростання наукового і практичного інтересу до економічної соціології. Дискусії про предмет та методи економічної соціології. Особливості економічного і соціологічного підходу до аналізу економічних явищ (процесів). Евристичні можливості моделі “економічної людини” і моделі “соціологічної людини”.

Передумови, етапи становлення й сучасний стан економічної соціології.

Характеристики соціального ринкового господарства. Співвідношення в моделі соціального ринкового господарства ринкових та соціальних факторів. Основні елементи структури соціального ринкового господарства. Особливості політики держави, регіональних та місцевих органів управління в умовах соціального ринкового господарства.

Роль соціології економіки в поясненні динаміки оновлення економіки України. Економічне зростання і цілі суспільства. Соціальні цілі економіки. Рівень і якість життя як об’єкти соціально-економічної політики. Зовнішньополітичні фактори економічного розвитку.

Тема 2. Економіко-соціологічні ідеї у працях економістів XIX - XX ст.

Історія становлення економіко-соціологічних знань. Людина і суспільство в теоріях класичної політичної економії. Представники історичної школи політичної економії про соціальну зумовленість економіки. Економіко-соціологічні ідеї у марксизмі та неомарксизмі.

Єдність економіки і права (Р. Штаммлер). Соціальна структура і ролі в економіці капіталізму (В. Зомбарт, Й. Шумпетер). Політика і економіка (Д. Кейнс).

Соціальна критика ринкової економіки К. Поланьї. Ринок і свобода особистості у працях Ф. Хайєка.

“Теорія людського капіталу” Г. Беккера.

Економіко-соціологічні ідеї у вітчизняній соціальній думці. Філософія господарства (С. Булгаков). Суспільство і господарство (М. Кондратьєв).

Тема 3. Соціологічні теорії економіки

Соціологічні теорії економіки класиків соціології. Соціальна економіка М. Вебера. Дослідження впливу соціальних інститутів на економічне життя суспільства (Т. Веблен). Економіка і релігія (Л. Brentano). Гроші як соціо-культурне явище (Г. Зіммель). Розподіл праці з погляду соціології (Е. Дюркгейм).

Економіка і суспільство в теоріях структурного функціоналізму. Соціальна характеристика нового індустріального суспільства. Економічна соціологія кінця XIX– початку XX ст.

Тема 4. Методи збору і аналізу соціологічних даних

Емпірична соціологія і її особливості. Основні методи збору соціологічних даних. Програма та інструментарій соціологічного дослідження. Вимоги до побудови питань в емпіричному дослідженні. Види питань. Представництво і надійність соціологічних даних.

Коректність інтерпретації соціологічних даних. Використання соціологічних даних в економічному аналізі.

Тема 5. Соціально-економічна структура суспільства

Основні напрямки соціально-структурного аналізу економіки. Еволюція економічних інститутів суспільства та їх вплив на соціальну стратифікацію.

Економічна стратифікація: об'єктивні та суб'єктивні виміри. Соціально-економічні групи: критерії визначення. Форми соціально-економічних відмінностей між групами.

Типи соціально-економічних груп. Традиційні групи: поняття, інтегрованість в соціально-економічну систему. Нові групи: пошук статусу і місця в соціально-економічній структурі. Видова різноманітність соціально-економічних груп: закриті, відкриті, перехідні, домінуючі групи, номінальні та реальні групи, проблемні групи. Маргінальні групи.

Економічна мобільність. Соціально-економічні групи з погляду їх доходів. Соціальна картина розподілу доходів в сучасному українському суспільстві. Типи соціально-економічних структур за критерієм доходів. Соціальні чинники та соціальні наслідки доходів.

Сприйняття соціально-економічних груп в громадській свідомості. Імідж групи в громадській свідомості. Групова солідарність. Економічна ідеологія груп. Соціальна ідентифікація соціально-економічних груп. Методи соціологічного вивчення ідентифікацій соціально-економічних груп.

Соціологічний аналіз конкретних соціально-економічних груп в сучасному українському суспільстві. Трансформація соціальної структури та її вплив на економічні відносини у суспільстві, на фінансово-банківську сферу.

Тема 6. Економічна культура

Роль культурних факторів у розвитку економіки. Культура як соціальне явище. Соціологічне вивчення взаємозв'язку та взаємного впливу культури та економіки: історія, сучасні дослідження.

Економічна культура: поняття, складові, функції. Інституційний та особистий аспект економічної культури, їх взаємозв'язок. Рівні реалізації економічної культури. Співвідношення зовнішньої та внутрішньої регуляції в економічній культурі.

Логіка, еволюція, типи та механізми впливу економічної культури на розвиток суспільства. Політика і економічна культура: інтенсивність тиску у різних суспільних системах. Право як джерело інституційних цінностей і норм у системі економічної культури. Ідеологія і економічна культура. Наука, мораль, релігія, мистецтво як регулятори економічної культури.

Методи соціологічного вивчення економічної культури.

Етапи еволюції економічної культури в Україні. Економічна культура і стратегія управління економікою. Реформування економіки та механізм "культурного гальмування". Умови й фактори формування оптимальної економічної культури на етапі переходу України до ринкового господарства.

Характерні риси економічної культури країн з розвиненою капіталістичною економікою.

Тема 7. Соціально-економічна свідомість. Економічні інтереси

Соціально-економічна свідомість як елемент економічної культури. Зміст, структура, функції соціально-економічної свідомості. Рівні її формування. Раціональне та емоційне, повсякденне та наукове в соціально-економічній свідомості. Цілісність соціально-економічної свідомості та проблеми її забезпечення.

Формування соціальних відносин, стереотипів сприйняття та реакції людей на економічні перетворення в суспільстві.

Соціально-економічні потреби. Соціально-економічні інтереси: їх види, структура, об'єктивна та суб'єктивна зумовленість і механізм реалізації, нові теоретичні підходи до вивчення. Групові інтереси суб'єктів економічного життя як джерело соціальної напруженості. Проблема узгодження соціально-економічних інтересів різних суб'єктів економічного життя в сучасній Україні та соціологічне забезпечення її вирішення.

Організоване представництво соціально-економічних інтересів як фактор, що визначає ступінь зрілості суспільства. Роль лобіювання в соціально-економічному житті різних суспільств.

Тема 8. Соціологія економічної поведінки

Особливості соціологічного вивчення економічної поведінки. Зміст, структура та функції економічної поведінки. Види економічної поведінки. Чисельність суб'єктів економічної поведінки. Деструктивні форми економічної поведінки, їх класифікація, соціологічні характеристики.

Первинна група в економічній діяльності: історико-соціологічний аналіз. Соціологічний аналіз міжгрупових взаємодій в економіці.

Моделі економічної поведінки на етапі переходу до ринкової економіки. Акціонерні форми економічної поведінки. Інноваційна поведінка суб'єктів економічного життя суспільства.

Основні механізми регулювання економічної поведінки. Структура ринку і формування мотиваційних механізмів економічної діяльності. Мотиви і стимули господарської діяльності людей в умовах переходу до ринку. Економічна поведінка і дефіцитні та інфляційні очікування.

Трудова поведінка: зміст, структура, функції. Види й форми трудової поведінки. Деформації трудової поведінки. Оцінка трудової поведінки. Методи і форми соціальної регуляції трудової поведінки.

Організація економічної діяльності державою: роль уряду та державних інститутів.

Тема 9. Соціально-трудова відносина і господарська мотивація

Людина у сфері соціально-трудова відносин. Соціалізація і гуманізація трудових відносин. Партисипативний стиль управління. Корпоративна етика. Інституціоналізація індустріального конфлікту і відносини соціального партнерства. Десоціалізація, соціальна ексклюзія.

Потреба, інтерес, цінність, мотив. Економічні і господарські мотиви. Структура господарських мотивів і ціннісних орієнтацій. Мотиваційні моделі. Примус і негативна мотивація. Криза господарської мотивації в транзитивній економіці. Умови розвитку господарської мотивації при переході до соціально орієнтованого ринкового господарства.

Тема 10. Соціологія організацій

Організація як соціальний феномен. Соціальні форми організацій. Соціальні підсистеми і соціальні функції організацій. Соціальні групи та їх роль в організації.

Детермінанти життєздатності організацій. Культурна ідентичність організацій. Гуманізація праці в процесі стратегічного розвитку організацій. Інформаційно-комунікативне поле організацій. Цикли розвитку організацій. Інновації в організаціях. Основні шляхи оптимізації розвитку організацій в сучасних умовах.

Тема 11. Соціологія підприємництва

Історичний розвиток розуміння підприємництва. Соціокультурні моделі підприємницької поведінки. Теоретичні та практичні проблеми сучасного підприємництва. Місце підприємця в ринковій економіці.

Природа підприємницької діяльності. Суть та типові організаційні форми підприємництва. Мале підприємництво та його соціальна роль в сучасному суспільстві. Філантропічне підприємництво, його роль у вирішенні соціальних проблем суспільства.

Конкретні параметри підприємницької поведінки: соціологічний аналіз. Методи соціологічного вивчення підприємницької поведінки.

Зміст, типи та механізми формування підприємницької культури. Історична доля підприємницької культури в Україні.

Засоби формування підприємницької поведінки. Мотиваційна регуляція підприємницької поведінки. Держава як гарант конкуренції і вільного підприємництва. Підприємництво і економічна свобода. Підприємництво і ризик. Функції та види економічного ризикування. Система управління економічним ризиком. Соціологічне забезпечення ризик-менеджменту.

Динаміка підприємницької активності в сучасній Україні. Фактори, які сприяють та заважають розвитку підприємництва в Україні. Механізми залучення соціальних груп до активного та пасивного зайняття бізнесом.

Тема 12. Соціологія споживання

Місце споживання серед цінностей суспільства, класу, групи, особистості. Основні механізми впливу споживання на поведінку й розвиток особистості. Споживач: соціальний тип, статус, потенціал. Проблема формування та виховання споживача.

Споживацька діяльність, споживацька поведінка, види споживання. Регулятори споживацької поведінки. Вплив економічних принципів, ідеології, культури на формування моделі споживання. Співвідношення між працею і споживанням у різних суспільствах. Споживання і трудова мотивація. Первинні групи і характер споживання. Особливості рішень споживача в різному соціокультурному середовищі (сім'я, група, клас).

Принципи, що визначають структуру споживання. Моделі споживацької поведінки в сучасному світі. Перехід від суспільства масового споживання до цивілізації оптимального споживання. Моделі споживацької поведінки в умовах переходу до ринкових відносин. Багатоступеневість споживання: причини, прояви, соціальні проблеми, які вона викликає в різних суспільствах.

Маргінальність у споживанні: особливості у різних суспільствах, методи визначення її масштабів. Соціально-економічний портрет маргінальних груп споживачів у сучасній Україні.

Поведінка споживачів у стратегії маркетингу. Критерії сегментації ринку споживчих товарів та послуг. Фактори, що впливають на поведінку покупців. Роль реклами у формуванні споживацької поведінки різних груп. Соціальна політика споживання на різних рівнях. Конструювання макромоделі споживання. Формування структури засобів споживання в домашніх господарствах. Сфера споживацького вибору.

Державна політика захисту споживачів. Критерії вибору засобу забезпечення захисту споживача на рівні держави та регіону. Товариства споживачів: їх особливості, функції, напрями діяльності. Соціологічне забезпечення діяльності товариств споживачів у сучасній Україні.

Тема 13. Соціологія зайнятості і ринку праці

Основні моделі зайнятості в сучасному світі, їх соціологічні характеристики. Соціально-демографічні особливості, фактори і суперечності зайнятості. Види зайнятості, їх специфіка. Гнучка зайнятість Безробіття як соціально-економічне явище: його причини, форми та соціально-економічні наслідки.

Зайнятість і ринок праці. Інституційна структура ринку праці. Соціальні умови ринку праці. Соціальні функції ринку праці. Межі регулювання ринку праці. Неоднорідність ринку праці. Інституційний підхід (К. Керр та ін.). Внутрішні та зовнішні ринки праці (П. Дерингер, М. Піоре). Основні моделі сегментованого ринку праці (Ч. Лідбітер, Дж. Аткинсон та ін.). Фактори сегментації груп зайнятих. Соціально-економічні, правові, організаційні механізми трудового найму. Механізми формування попиту на працю та пропозиції праці. Поведінка на ринку праці різних соціальних груп. Гендерні асиметрії на ринку праці. Адаптація та соціальні наслідки втрати роботи; канали, механізми і форми працевлаштування.

Активна соціальна політика в сфері зайнятості та її соціологічне забезпечення.
Динаміка зайнятості в сучасній Україні.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ПІДРУЧНИКИ. НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

Веселов Ю. В. Экономическая социология: история идей. - СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та. - 1995. - 168 с.

Дорин А. В. Экономическая социология: Уч. пособие. - Мн.: ИП "Экоперспектива", 1997. - 254 с.

Економічна соціологія: Навч. посібник / За ред. В. М. Ворони, В. Є. Пилипенка. - К.: Інститут соціології НАН України, 1997. - 273 с.

Заславская Т.И., Рывкина Р.В. Социология экономической жизни: Очерки теории.- Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1991.- 448 с.

Методика и техника социологических исследований в сфере экономики и финансов: Уч. пособие. Ч. 1. / Отв. ред. Г. Силласте. - М.: Финан. акад. при Правительстве РФ, 1998. - 157 с.

Радаев В.В. Экономическая социология: Курс лекций. - М.: Аспект Пресс, 1997. - 367 с.

Рывкина Р. В. Экономическая социология переходной России: Люди и реформы: Уч. пособие для вузов. - М.: Дело, 1998. - 431 с.

Смелзер Н. Социология: Пер. с англ. - М.: Феникс, 1994. - С. 493-520.

Соколова Г.Н. Экономическая социология / АН Белоруссии. - Мн.: Навука і тэхніка, 1995. - 255 с.

Экономическая социология. Словарь-справочник основных понятий и терминов / Отв. ред. В.Г. Городяненко.- Днепропетровск: ДГУ, 1996. - 90 с.

Якуба Е.А. Социология. Учебное пособие для студентов.- Харьков: Константа, 1995. - С. 108 - 119.

МОНОГРАФІЇ

Алан Х. Гелб, Черил У. Грей. Экономические преобразования в странах Центральной и Восточной Европы: Пер. с англ. - М.: АО Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1995. - 112 с.

Албегова И. М., Емцов Р. Г., Холопов А. В. Государственная экономическая политика: опыт перехода к рынку. - М.: Изд-во «Дело и сервис», 1998. - 320 с.

Бродель Ф. Динамика капитализма. - Смоленск: Полиграмма, 1993. - 124с.

- Бродель Фернан. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV-XVIII в.в.: Т. 2 /Пер. с фр. - М.: Прогресс, 1988. - С. 460-591.
- Булгаков С.Н. Философия хозяйства. - М.: Наука, 1990. - 413 с.
- Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма //Вебер М. Избранные произведения.- М.: Прогресс, 1990.- С. 61-208.
- Веблен Т. Теория праздного класса. – М.: Прогресс, 1984.
- Великий П. П. Экономика и нравственность. - Саратов: Приволж. кн. изд-во, 1992. - 120 с.
- Город и государство: проблемы, тревоги, надежды горожан востока Украины /Под ред. В. С. Бакирова, Е. П. Кушнарера. - Х.: Форт Лтд, 1996. - 236 с.
- Даль Р. А. Введение в экономическую демократию: Пер. с англ. - М.: Наука, СП “ИКПА”, 1991. - 124 с.
- Дюркгейм Э. О разделении общественного труда: Метод социологии: Пер. с фр. - М.: Наука, 1990. - 575 с.
- Изменение социально-классовой структуры общества в условиях его трансформации /Е. А. Якуба, О. Д. Куценко и др.- Х.: Основа, 1997.- 226 с.
- Кравченко А. И. Социология Макса Вебера: труд и экономика. - М.: “На Воробьевых”, 1997. - 208 с.
- Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь: Пер. с нем. - М.: Дело, 1993. - 224 с.
- Кучерів І., Бекешкіна І., Головаха Є., Макеєв С. Економічна свідомість населення України і економічна просвіта. - К., 1996. - 64 с.
- Мизес Л. Бюрократия. Запланированный хаос. Антикапиталистическая ментальность: Пер. с англ. - М.: Дело, 1993. - 234 с.
- Петров А. А. Экономика и политика: иллюзии и реальность. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1993. - 256 с.
- Пилдич Д. Путь к покупателю. О том, как преуспевающие компании делают товары, которые мы с удовольствием покупаем / Пер. с англ.– М.: Прогресс, 1991.- 256 с.
- Пилипенко В.Є., Шевель І.П. Соціологія підприємництва. – К., 1997.- 104 с.
- Попов В. Д. Психология и экономика: Социально-экономические очерки. - М.: Сов. Россия, 1989. - 304 с.
- Рывкина Р. В. Между социализмом и рынком. Судьба экономической культуры в России. - М.: Наука, 1994.
- Рынок труда и социальная политика в Центральной и Восточной Европе. Переходный период и дальнейшее развитие /Под ред. Н.Барра: Пер. с англ.- М.: ИКЦ «ДИС», 1997.- 496 с.
- Сакс Д., Пивоварский О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України. - К.: Основи, 1996. - 345 с.
- Смешанная экономика, социокультурные аспекты. Научно-информ. сб. /РАН ИНИОН. - М., 1994. - 138 с.
- Соколенко С. И. Глобальные рынки XXI столетия. Перспективы Украины. – К.: Логос, 1998. – 565 с.
- Тарасенко В. И. Социология потребления: Методологические проблемы. - К.: Наук. думка, 1993.- 165 с.
- Теория и история экономических и социальных институтов и систем. Thesis: - М.: Начала-Пресс. - Т.1. Вып. 1. Зима. 1993. - 255 с.
- Теория и история экономических и социальных институтов и систем. Thesis. - М.: Начала-Пресс. - Т.1. - Вып.2. Весна. 1993. - 255 с.
- Теория потребительского поведения и спроса / Общ. Ред. В. М. Гальперина.- СПб.: Эк. школа, 1993.

- Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность: ошибки социализма: Пер. с англ. - М.: Изд-во «Новости», 1992. - 304 с.
- Хейне П. Экономический образ мышления / Пер. с англ. - М.: Новости, 1991. - 702 с.
- Хижняк Л.М. Перетворення організацій в умовах соціально-економічних змін. – Харків: Основа, 1999. – 271 с.
- Шніцер Н. Порівняння економічних систем: Пер. з англ. - К.: Основи, 1997. - 519 с.
- Эрхард Л. Благосостояние для всех. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 224 с.
- Polanyi K. The Great Transformation. – Boston, 1957.
- Martinelli A., Smelser N. J. Economy and Society. – Bristol, 1990.
- Stinchcombe A. Economic Sociology. – N. Y., 1983.
- Swedberg R. Economic Sociology: Post and Present. - L., 1987.

Надійшла до редколегії 10 січня 2002 р.

© Задорожний Г.В., Хижняк Л.М